

Lud Temiar i walka o prawa tubylcze w Malezji

9 kwietnia 2019

Przez ostatnie dekady nikła świadomość na temat sytuacji i praw rdzennej ludności w Malezji, zarówno w Europie jak i w Polsce, była rozświetlana przez świadectwo życia Szwajcara Bruno Mansera, który żył przez 6 lat wśród członków ludu Penan w stanie Sarawak, będącym jednym z dwóch autonomicznych obszarów należących do Malezji na wyspie Borneo. Początek kontaktu z Manserem, który za agitację na rzecz rdzennych mieszkańców Sarawak zapłacił najwyższą cenę zainicjował również długi, pokojowy opór ludu Penan wobec firm surowcowych dewastujących ich środowisko życia oraz kulturę, a także wobec władz stanowych i centralnych wspierających ten proces [1]. Innym skojarzeniem z rdzenną ludnością Malezji, samo narzucającym się niektórym, to Orang Asli – i to nie z powodu zainteresowania całością życia i przekroju kultury tej starożytnej grupy etnicznej, co często powierzchownej fascynacji, zwłaszcza na Zachodzie, technikami świadomego snienia utożsamianymi właśnie z Orang Asli.

Tymczasem Orang Asli to zasadniczo malajskie określenie dla rdzennych mieszkańców Półwyspu Malajskiego. Obecnie w Malezji żyje 200 tysięcy Orang Asli, co stanowi mniej niż jeden procent z ponad 22 milionów mieszkańców kontynentalnej części Malezji. Orang Asli dzielą się na wiele odrębnych ludów, które różnią się znacznie także pochodzeniem etnicznym. Obok Semangów, którzy etnicznie zdają się mieć o wiele więcej wspólnego z rdzennymi mieszkańcami Andamanów, żyją liczne grupy ludności Sinoe. Najliczniejszą populacyjnie grupę na Półwyspie Malezyjskim, zarówno wśród Sinoe, jak i szerzej również Orang Asli, stanowi lud Temiar. Populacja szacowana na 32 tysiące osób sprawia, że Temiarowie to demograficzny lider wśród 18 grup Orang Asli.

Temiarowie zmagają się z podobnymi problemami, jak inni rdzenni mieszkańcy w Malezji. Borykają się z ograniczonym dostępem do usług zdrowotnych, natomiast pojęcie propagowanego w Malezji od dekad „rozwoju” wiąże się dla nich najczęściej z ekspansywną polityką przedsiębiorstw i wspierających je grup politycznych, dewastujących lokalne środowisko życia – źródło ich gospodarki, tożsamości i kultury. Malezja wciąż posiada jeden z najwyższych wskaźników wylesiania na świecie. W latach 2000-2012 straciła ponad 14 procent lasów. To smutny bilans potwierdzający, że krajom Azji Południowo-Wschodniej nie udało się nadal zahamować drastycznego trendu zapoczątkowanego w drugiej połowie XX wieku. Dla ludów takich jak Temiar trend ten oznaczał zawsze to samo i nie stawiał im wielkiego wyboru. Malezja wciąż nie gwarantuje praw do ziemi rdzennych mieszkańców kraju i przynajmniej z prawnego punktu widzenia, sytuacja rdzennej ludności na Półwyspie Malajskiego zdaje się być jeszcze bardziej niepewna niż ma to miejsce w Sarawak i Sabah.

Historycznie traktowani z góry i w poczuciu wyższości, członkowie ludu Temiar mogą przyglądać się temu, jak realizowana jest polityka spychająca ich na pozycję pariasów pozbawionych samowystarczalności, albo opcjonalnie zdecydować się na obranie żmudnej i niepewnej strategii ludu Penan. I wybierają tę drugą.

Mieszkańcy należącej do ludu Temiar wioski Cunex w północno-malezyjskim stanie Perak cieszyli się biegnącą obok rzeką, zapewniającą dostęp do ryb dziesiątkom ludzi. Brzemieny w skutkach wyrąb drzew w okolicy spowodował jednak, że ciek wodny zaczął wysychać. Po latach masowego wyrębu w regionie, tradycyjne i święte ziemie zostały zdewastowane. Miejscowi Temiarowie zjednoczyli się i od początku stycznia 2019 roku uruchomili blokadę, aby zatrzymać ciężarówki należące do spółek pozyskujących drewno. „Ziemia jest źródłem naszej gospodarki. Większość zasobów pozyskujemy z lasu. Nasza medycyna i strzechy naszych domów tworzone są z drewna.

Dlatego nie chcemy wpuścić tutaj podmiotów odpowiedzialnych za wylesienie” – powiedział lider wsi Cunex, Pam Bin Yeek w rozmowie z Jarni Blakkarly z SBS News [2]. Od tamtego momentu drogę tarasuje drewniana barykada stworzona z połączonych ze sobą pali, drągów i patyków. Lokalni podwykonawcy wycinki lasów, a także policjanci regularnie nagabują ludzi z Cunex aby rozebrali blokadę. Cały ten spektakl odbywa się na terenie wyznaczonym jako rezerwat lasów państwowych. Nie przeszkodziło to rządowi stanu Perak w udzieleniu koncesji na wyrąb drewna w tym obszarze.

Członkowie ludu Temiar ze stanu Perak zwracają uwagę, że ich sytuacja jest analogiczna do tej w jakiej znaleźli się ich pobratymcy w stanie Kelantan. Od wielu lat mieszkańcy wiosek Temiar w prowincji Gua Musang walczą z procederem wylesienia, który jest stałym problemem w ich ojczyźnie od paru dekad. Kolejne zagrożenia i fale mobilizacji zmuszały ich do konstruowania blokad dróg między innymi we wrześniu 2016 roku i lutym 2018 roku. Szczególnie intensywnym i medialnie głośnym stał się konflikt między lokalnymi Temiarami a firmą uprawiającą duriany Musang King w obszarze Pos Simpor. Lokalny rzecznik Temiarów 26-letni Dendi Johari, reprezentujący zarazem Sieć Orang Asli w stanie Kelantan, powiedział wówczas w wywiadzie dla Malay Mail, że społeczność opiera się projektom uprawy durianów i kauczukowców [3]. Ekspansywne przedsiębiorstwo już wówczas było odpowiedzialne za zniszczenie 400 hektarów ziemi przodków ludu Temiar, a same było zainteresowane obsadzenie drzewami durian obszarów 1000 akrów, położonego w pobliżu osady Temiarów. Dendi twierdził, że firma próbowała przekupić społeczność drzewami durian aby odstąpiła od protestów, ale Temiarowie odmówili i konsekwentnie odmawiali współpracy z firmą.

„My blokująca społeczność, będziemy nadal bronić i kontrolować ziemię przodków przed firmą. Cokolwiek się zdarzy. Rząd stanu Kelantan nigdy nie troszczy się o problemy ludów, takich jak my, Temiar” – oświadczył wówczas rzecznik lokalnej

społeczności i dodał, że złożył raport na komendzie policji Gua Musang odnośnie prowokacji dokonanej przez firmę przed blokadą, w tym obelg jakimi obrzucono członków plemienia. Jakiego typu obelgi są dedykowane Temiarom zdradziła w swoim wpisie internetowym, prawnik i działaczka Orang Asli, Siti Kasim. Donosiła w nim o agresywnych metodach stosowanych przez interesantów chcących przełamać blokadę. Według Siti plantatorzy grożą Temiarom bronią palną i korzystają z usług gangsterów. Podczas jednej z blokad przywieźli grupę Malajów, którzy wykrzykiwali w kierunku Temiarów rasistowskie hasła i domagali się od nich respektowania „Praw Malajów”. Działania tego typu były sankcjonowane przez rząd stanu Kelantan, w którym władze prym Partia Islamska Malezji (PAS – Parti Islam Se-Malaysia).

Podobnie jak w stanie Perak także w stanie Kelantan Temiarowie ze społeczności dotkniętych wyrębem próbują zarabiać sprzedając owoce i warzywa w pobliskich miastach i osadach. Tradycyjne praktyki ludu Temiar, takie jak polowania, łowienie ryb i zbieractwo uległy nadwątleniu przez przemysł drzewny. Wyręb lasów nasilił erozję gleby, zamulił rzeki utrudniając łapanie ryb. Ogołocoony stan Kelantan staje się bardziej narażony na gwałtowne zjawiska powodziowe. Zdaniem Dendiego, młodego mężczyzny odważnie przemawiającego w imieniu swojego ludu „wszyscy muszą zrozumieć, że Orang Asli byli strażnikami leśnymi już dawno temu”. Zamiast tego miejscowa ludność pozostaje narażona na aresztowania w wyniku stawiania barykad i blokowania prac [4]. Jak zauważył 67-letni senior z ludu Temiar, Ahud Doga, wycinanie drzew w regionie nie tylko wywołuje konflikt między ludźmi, ale także doprowadziło do konfliktu między dzikimi zwierzętami takimi jak słonie i niedźwiedzie, a ludźmi. Te pierwsze są zmuszane coraz częściej zapuszczać się w rejony siedlisk ludzkich wobec kurczących się lasów i źródeł żywności [5].

Pewien powiew nadziei na zmianę polityki państwa melanezyjskiego wobec Orang Asli przyniósł nowy rozdział na

krajowej scenie politycznej. Rządząca od 61 lat, czyli od momentu uzyskania niepodległości przez Malezję koalicja Barisan Nasional (BN – Front Narodowy) straciła władzę w maju 2018 roku na rzecz opozycyjnej koalicji Pakatan Harapan (PH – Sojusz Niedzieli). Formacja odwołująca się w swoim manifestie do sprawiedliwości społecznej i równości złożyła przed wyborami również serię obietnic mających na celu uznanie praw ludności tubylczej kraju i poprawy jej dobrobytu. Wiceminister ds. rozwoju obszarów wiejskich w Malezji, Sivarasa Rasiah, zaznacza jednak, że możliwości centralnego rządu pozostają ograniczone w tym momencie. Według niego rząd może podjąć działania wspierające ludność tubylczą, ale zgodnie z prawem decyzje dotyczące praw do ziemi i pozyskania drewna spoczywają na rządach stanowych.

Jak zauważa Najwa Abdullah chociaż radykalna zmiana w sferze praktycznej jeszcze nie dokonała się program PH, stwarza nadzieję na poprawę losów rdzennej ludności Malezji [6]. Pakatan Harapan wezwała do wzmocnienia Komisji Praw Człowieka w Malezji (SUHAKAM) i ratyfikacji zaległych międzynarodowych traktatów dotyczących praw człowieka. PH odrzuca również politykę rasową rządu BN faworyzującą etnicznych Malajów i prosi o stworzenie „harmonijnego, wielorasowego i wieloreligijnego społeczeństwa w Malezji”. Ponadto PH zamierza bronić interesów rdzennych społeczności, zarówno w stanach położonych na Półwyspie Malajskim, jak i w Sabah i Sarawak. Nawet jeżeli te założenia pozostaną szczere to według Abdullah „każda próba realizacji tych obietnic będzie kwestionowana przez wiele grup”. Niemniej na tydzień przed wyborami uzupełniającymi w okręgu Cameron Highlands (stan Pahang), które odbyły się 26 stycznia 2019 roku, w okręgu wyborczym, w którym mieszka znaczna liczba rdzennej ludności, rząd centralny złożył pozew przeciwko rządowi stanu Kelantan za wkroczenie do lasów przodków plemienia Temiar w Gua Musang, które „zostały zrównane z ziemią w celu pozyskania miejsca na komercyjne pozyskanie drewna”. Ten prawny manewr „na krótki okres rozbudził opinię publiczną, ponieważ po raz pierwszy w

nowoczesnej historii Malezji rząd federalny pozwał rząd stanowy", a zarzuty objęły także pięć przedsiębiorstw szczególnie zaangażowanych w inwazję [7].

Rząd stanu Kelantan oponował. Pozew prawny uznał za próbę zniszczenia politycznego wizerunku PAS i rozpoczął intensywną agitację mieszkańców podczas wyborów uzupełniających w Cameron Highlands. Według rządu stanu Kelantan ziemie zwyczajowe są uznawane konstytucyjnie w stanach Sabah i Sarawak, gdzie istnieje podwójny system prawny, pozwalający na większe stosowanie praw zwyczajowych. Zasada ta nie dotyczy przypadku Półwyspu Malajskiego. Sekretarz generalny partii PAS, Takiyuddin Hassan, zwraca uwagę, że koncepcja zwyczajowej ziemi nie istniała w żadnych przepisach stanu Kelantan, a co za tym idzie sporne tereny należały do rządu państwowego. Najwa Abdullah zauważa jednak, że istnieją w Malezji prace naukowe zwracające uwagę na istniejące kodeksy prawne, które stanowią podstawę ochrony praw zwyczajowych gruntów ludności tubylczej, w tym kodeks gruntów krajowych z 1965 roku a także zapisy w artykule 8(5)(c) Konstytucji Federalnej.

Autor: Damian Żuchowski

Źródło: WolneMedia.net

PETYCJA

Petycję w sprawie powstrzymania wylesiania na ziemiach ludu Temiar możesz podpisać na stronie [„Rainforest Rescue”](#).

PRZYPISY

[1] Historię oporu ludu Penan poruszałem na przestrzeni ostatniego dwunastolecia w szeregu artykułach i wiadomościach. Zwracam szczególnie uwagę na następujące artykuły: „Życie w słońcu jest jak życie w ogniu” (<https://wolnemedi.net/20-lat-walki-penanow-o-zachowanie-srodowiska-zycia/>), <https://wolnemedi.net/20-lat-walki-penanow-o-zachowanie-srodowiska-zycia-cz-2/>), „20 lat Penanów w walce o zachowanie

środowiska życia”
(<https://dzikiezycie.pl/archiwum/2010/kwiecien-2010/20-lat-walki-ludu-penan-o-zachowanie-srodowiska-zycia>), , „Wywiad z Erwinem Zbindenem z Bruno Manser Fonds” (<https://dzikiezycie.pl/archiwum/2010/kwiecien-2010/pomagamy-ludowi-penan-i-lasom-na-borneo-rozmowa-z-erwinem-zbindenem-z-bruno-manser-fonds>), oraz na stronę organizacji Bruno Manser Fonds (<http://bmf.ch/>).

[2] Jarni Blakkarly, „These indigenous Malaysians are in the fight of their lives”, <https://www.sbs.com.au/news/these-indigenous-malaysians-are-in-the-fight-of-their-lives>.

[3] Jamny Rosli, „Temiar people up in arms again, this time against Musang King, rubber planters”, <https://www.malaymail.com/news/malaysia/2018/07/30/temiar-people-up-in-arms-again-this-time-against-musang-king-rubber-planter/1657509>.

[4] „Malaysia’s Temiar people struggle with logging firms to keep traditional life”, <https://www.efe.com/efe/english/world/malaysia-s-temiar-people-struggle-with-logging-firms-to-keep-traditional-life/50000262-3715547>.

[5]. Njawa Abdullah, „Changing Federal-State Relations – New Malaysia: Whither The Human Rights Debates?”, <https://www.rsis.edu.sg/rsis-publication/rsis/changing-federal-state-relations-new-malaysia-whither-the-human-rights-debates/>.

[6] Noah Lee, Zam Yusa, „Putrajaya Saman Kerajaan Negeri Kelantan Berkaitan Isu Tanah Adat Orang Asli”, <https://www.benarnews.org/malay/berita/my-orangasli-saman-190118-01182019170119.html>.